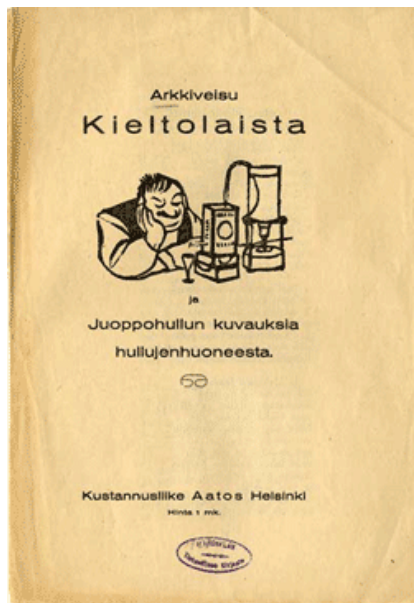

Mistäs sais yks' pikku tippa - kieltolain tarina arkkiveisujen valossa

Vapaakappaleoikeus Suomessa täyttää tänä vuonna 300 vuotta. Vuonna 1707 Turun Akatemia sai tämän oikeuden kaikkiin Ruotsi-Suomessa painettuihin julkaisuihin. Vuosisatojen saatossa aineiston määrä on kohonnut ja myös monipuolistunut. On yllättävää, miten monenlaisten painotuotteiden avulla voi seurata ajan ilmiöitä läpi vuosisatojen. Tänä vuonna vietetään myös kieltolain (1919 - 1932) kumoamisen 75-vuotisjuhlaa. Näissä merkeissä tutkin, mitä Jyväskylän yliopiston kirjaston vapaakappalekokoelman arkkiveisuissa kerrottiin kieltolaista.

Arkkiveisut ovat irtoarkeille tai vihkosiin painettuja runoja hengellisistä tai maallisista aiheista. Niitä saatettiin laulaa jonkin tunnetun laulun nuotilla. Joskus arkkiveisun tekijä ilmoitettiin, mutta tavallista oli painaa vihkosiin tekstejä surutta ilman tekijän nimeä. Tosin nimet eivät olleet tärkeitä, koska niitä myytiin aiheen perusteella. Näitä julkaisuja ei ole tietokanoissa eikä meillä muutenkaan luetteloitu, joten jouduin käymään läpi noin 2000 julkaisua, löytäkseni kieltolakia koskevat arkkiveisut. Eli tällaiselta näytti kieltolain lyhyt, mutta surullinen tarina veisujen valossa.

Teollistuminen ja väestön kasaantuminen kaupunkeihin kärjisti alkoholin aiheuttamia sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia maassamme. Tilannetta yritettiin korjata lainsäädännöllä ja saatiin aikaiseksi kieltolaki. Sen mukaan alkoholipitoisten aineiden maahantuonti, valmistus, myynti ja varastointi oli sallittua ainoastaan lääketieteellisiin, teknisiin ja tieteellisiin tarkoituksiin. Kieltolain säätäminen oli tapahtunut eduskunnassa lähes yksimielisesti. Erityisesti työväenliikkeen nuorempi siipi kannatti sitä lämpimästi.

*Ensimmäisnä kesäkuuta
vuonna yks' ja yhdeksän,
lehden koristaissa puuta,
maata nurmen vihreän,
silloin – kesken kevätään
täytyi toiveet kansan tään,
astui kieltolaki voimaan
Suomen kansaa aateloimaan,
tukkimahan tulvat viinan,
parantamaan heelmät työn,
hälventämään tuskan, piinan, -*

ah, kuin riemuitsikaan syön!

Lain toimeenpano osoittautui kuitenkin Suomessa – kuten vastaavissa tapauksissa muuallakin – ylivoimaiseksi. Tilanne oli kestämaton.

*Mistäs sais yks ´ pikku tippa
viinaa?
Ei Suomessa juoda saa
Sillä kieltolaki piinaa
Joka miehelle yks ´ varpunen
Puolikas ken kestää sen
Tää meillä on tapa ikuinen
Siis pojat skool!*

Ja miksi laki sitten epäonnistui? Ensinnäkin se sai aikaan laajamittaista salakuljetustoimintaa erityisesti Suomenlahdella ja Itämerellä.

*Olen nähnyt mä monta kauheaa
Joka ei ollut lauheaa.
Että kanisterit maahamme kimpoili
ja virolainen viina se virtaili
Myös Saksa ja ryssän Iivana
Oli viinakaupan riivaama.
(Sävel: Oolannin sota)*

Pirtukauppa nousi suureen kukoistukseen Suomen ja Viron välillä. Monista tilaisuudesta vaarin ottaneista tuli upporikkaita. Virolaisen pirtun raaka-aine ainakin arkkiveisujen mukaan vaihtui viljatuotteista perunaan.

*Eestissä, Eestissä potatit kasvaa
Eestissä myöskin ne jalostetaan
Niistä kun keitetään elämän
rasvaa
Niin murheet se kauvaksi
karkoittaa
Hoi laari laari lae
Noin sata grammaa vaan
Saa mielen korkealle kohoamaan
(Sävel: Honkain keskellä mökkini seisoo)*

Salakuljettajista monista tuli sankareita. Yksi kuuluisimmista pirtutrokareista oli Algot Niska. Hänen nimensä jäi historiaan. Moottorit ja veneet olivat huippuluokkaa. Monet maatilat – autoista puhumattakaan – ostettiin pirturahoilla.

*Moottorit edessä, moottorit
takana
Joilla he itsensä puolustaa
Mörssärit ja ruiskut
Poliisit vain kiinni meitä harvoin
saa...*

Ja sitä paitsi lainvartijoiden ja lääkäreidenkin moraali höltyi.

*Ei löydy keinojen keksijää
ei tarpeeksi tepsivää.
Kun poliisit itsekin ryyppäilee
ja tullimiehet, lääkärit naukkailee.
He lavealti lahjuksia haukkailee
kun kanisterit laukkailee.*

Ja samoin kävi myös tuomareiden ja muiden yhteiskunnan tukipylväiden.

*Vaan kieltolain vaalijat,
nuo tekopyhät ylväät
salassa juomaa nauttivat...
Myös yhteiskunnan pylväät
pidoissaan viinaa viljelee
ja mässäilee kuin ennen.*

Kieltolaki osoitti myös sen, miten kielletty hedelmä onkaan makea.

*Salattu leipä suloinen
ja vesi makiata
on salaa, varkain hankittu,
Vaik ois se sakiata...
Sai pirtu kaapun kaunihin,
se kalliina kuin kulta,
kuiskas korvaan juomarin:
ma kielletty oo sulta.*

Jos oli rahaa ja suhteita, saattoi kiellettyä ainetta saada lääkinällisiin tarkoituksiin.

*Ma lääkkeenä nyt vaellan,
on mulla uusi nuttu.
Jos joskus luokses poikkean...
- olenhan vanha tuttu.
Ja vaikket niin ois sairaskaan,
vuoteessa kanssa vaivan...
Nyt salaa ryypyn kallistaa
on hieno tapa aivan.*

Kieltolaki aiheutti sosiaalista kurjuutta ja epäoikeudenmukaisuutta. Köyhät olivat huonossa asemassa tässäkin suhteessa. Ja heihin virkavalta tarttui heti, jos viinan tippa jostain löytyi. Perheenhuoltajia vainottiin, työmiehet joutuivat linnaan ja kaikenlaista muutakin surkeutta laki sai aikaan.

*Lapsilta isä vangitaan
ja kytketään kuin nauta.
Hän maistoi vaan
se vikanaan...
- on armahampi hauta.*

*Se perhekunnat hajoittaa
Kurjuutta kylvää kansaan,
työmiehet linnaan majoittaa
ken joutuupi sen ansaan...*

Salakuljetuksen lisäksi myös kotoinen korpiteollisuus kukoisti. Perinnejuomia, kuten pontikkaa, sahtia ja kiljua keitettiin ahkerasti. Sitä ei kansan keskuudessa välttämättä pidetty epäkohtana. Vaarana olivat kuitenkin ilmitulo ja ankarat rangaistukset.

*Meilläkin korvessa ainetta kiehuu
Vieressä keittäjät ne hymyilee
Ulkona maailmalla ihmiset riehuu
Keskenänsä turhia ryppyilee.*

Mutta mutta! Suosi suomalaista ei pätenyt tässä tapauksessa. Kotimainen aines oli huonolaatuista.

*Huonoa ainetta Suomessa luotaan
Kovin se kurkkua karvastelee
Mutt ´ ainetta puhdasta Eestistä tuodaan
Se sielun ja mielen kohottaa.*

Kieltolain vahingollisuus kansantaloudelle tuotiin arkkiveisuissa myös esille. Jo tuolloin valtiolla oli pussin tyhjentyessä tapana rokottaa alkoholipitoisten aineiden nautiskelijoita.

*Jos kotimainen teollisuus elpyisi
varat valtion kertyisi
niin markkamme kurssi sekohoais
kultakantahan kohta se kapuais
Ei enää se takaperin rapuais
vaan eteenpäin se laputtais.*

Kieltolaki todettiin siis kerta kaikkiaan kelvottomaksi. Sillä ei alkoholiongelmia ratkaistu.

*Ei pakkovalta paranna,
vaan painaa alemmaksi
ja viimeinen saa villitys*

*eellistään pahemmaksi.
Ei paha poistu pahalla,
vaan hyvään pyrkimällä.
Saa viinaa aina rahalla,
kuin käy se kieltämällä.*

Ja niin ruvettiin vaatimaan kansanäänestystä.

*Kohta kai kansan äänestys
asiasta annetaan.
Niin kiertolaki kaatuupi
ja ikuisesti maahan se maatuupi.*

Sietämättömästä tilanteesta selvittiin panemalla toimeen neuvoa antava kansanäänestys, lajissaan Suomen nuoren tasavallan ensimmäinen. Ylivoimainen enemmistö äänestäneistä kannatti kieltolain kumoamista, mikä sitten virallisesti tapahtui vuonna 1932 annetulla väkijuomalailalla.

Artikkeli on tekijän mukailema ja lyhentämä versio Kirjamakasiinissa 1998 n:o 1 ilmestyneestä artikkelista.

Artikkelissa käytetyt otteet ovat seuraavista arkkiveisuista:

- Arkkiveisu kieltolaista ja Juoppohullun kuvauksia hullujenhuoneesta
- Kieltolain vaihevirsi, kirj. Kolaus
- Kieltolaki marssi
- Mistäs sais yks ´ pikku tippa
- Veisu kieltolaista, kirj., Pilli-Hermann
- Viron jalostettu peruna

Pirkko Audejev-Ojanen

Toimistopäällikkö

Jyväskylän yliopiston kirjasto